

Acta ¹⁾ ofte handelingen des provincialen sinodi van Zeelant, bij authorisatie van de E. heeren Staten gehouden binnen Middelborch den 1 Februar. anno 1591, praeside DANIELE DE DIEU, assessore PHILIPPO LANSBERGIO et scriba JOHANNE MIGGRODIO, ten bijwezen van de heeren ROELSIUS, pensionaris van Middelborch, ende de raetsheer VOSBERGEN, gecommitteerde van de voorseijde heeren Staten.

Ten eersten sijn verschenen met behoorlicke brieven van credentie ende schriftelicke instructie:

van de classe van Walcheren:

JOHANNES SEU, DANIEL DE DIEU ende JOHANNES MIGGRODIUS, vergeselschap met dese ouderlingen: ²⁾ GWILLIAEM ³⁾ BOGAERT, DIERICK DE NEVE ende PETER ISAAC ⁴⁾);

wt de classe van Schouwen:

HENRICUS BRANT, ANTHONIUS LAURENTII, ministers, ADRIAEN SEBASTIAENSZ, WILLEM SCHENCK, ouderlingen ⁵⁾);

wt de classe van Suydtbevelant:

PHILIPPUS LANSBERGIUS, ANDRIES KOENE, LOWIJS VERVESTE, ministers, CORNELIS JANSEN BOONE, DIGNUS MARINUS, ouderlingen ⁵⁾);

wt de classe van der Tholen:

GERAERT PLATEEL, HENRICUS HEININGIUS, JACOBUS BASELIUS junior, [ministers], ende ANTHONIS VERSTREPEN ⁶⁾), ouderlinck. ⁷⁾

1. Om goede order in der gemeeynten Christi te onderhouden sijn van nooden de diensten, tsamencoemsten, opsicht der leere, sacramenten ende andere ceremonien, ende christelicke straffe, waervan hiernae ordentelick sal gehandelt werden.

Van de diensten.

2. De diensten sijn vierderleij: de dienaeren des woorts, de doctooeren, ouderlingen ende diaconen.

¹⁾ In ed. 1640 en in AA staat boven deze acta „Copia”. ²⁾ „met dese ouderlingen” ed. 1640, 1648, 1755 hebben „elck met zyn ouderling, met namen”. Evenzoo AA en FF. ³⁾ „Gwilliaem” ontbr. in ed. 1640, 1648. ⁴⁾ „Isaac” alle edd. hebben „Isaacx”. ⁵⁾ „ouderlingen” alle edd., AA en FF hebben „als ouderlingen”. ⁶⁾ „Verstrepem” ed. 1640, 1648 hebben „Verstropem”. ⁷⁾ „ouderlinck” alle edd., AA en FF hebben „als ouderlingh”. Hierop volgt in onzen codex ongeveer $\frac{1}{2}$ pag. onbeschreven.

Van de beroepinge der dienaeren des woorts
in den steden, so kleijne als groote.

3. De kerckenraet met de diakonen sullen haer overheyt aenspreken ende van haer begeeren, dat het hen believe eenige wt haer collegien, wezende lidtmaten der gemeijnte, te committeeren, ten eijnde sy bijeencomen ende gesamentlijk delibereeren over eenen bequamen minister, dwelck gedaen hebbende zullen denselven den classi aendienien omme volgende ¹⁾ tgoeduncken der classe den vercoren minister te beroepen ende aen te nemen. Doch zoo daer eenich collegie der magistraet waere, in hetwelcke niemant is, professie doende van de Gereformeerde religie, sal dese beroepinge ende verkiesinge toegaen door die van den kerckenraet ende diaconen aldaer met *via approbatie* advys des classis, welverstaende dat men, sulcks gedaen hebbende, versoecken sal de approbatien van deselve magistraet.

Van de beroepinge der ministeren ten
platten landen.

4. In de dorpen, daer de magistraet bestaet wijt eenige lidtmaten der kercken, sullen die van den kerckenraet met de diaconen aldaer haere magistraet aenspreken ende van haer begeren, dattet hen believe eenige van hen collegie, professie doende van de christelicke religie, te committeeren omme gesamenlick enen bequamen ministre te verkiesen ende dat met advijs des classis, als boven in de steden. Maer daer sodanige magistraet niet en is, sal de beroepinge geschieden by den kerckenraet, diakonen ende de classis ²⁾. Item daer geen en kerckenraet en is, sal tselve moegen ³⁾ geschieden bij den classis alleene met approbatie van den magistraet, [behalvens dat onder tresort van Vlissinge ende Vere achtervolght sal wordden die resolutie desen aengaende, hun by den Staten vergunt, zoo die den voorsz. steden ende classe van Walcheren aengescreven is]. ⁴⁾

5. Gheen minister sal vercooren ende aengenomen worden sonder voorgaende examinatie in de leere ende leven, te geschieden by de classe ofte hen gedeputeerde, welverstaende aen desulcke, die te vooren in den dienst niet geweest en is. Degene die te vooren ministers geweest zyn, sullen behoorlicke attestatie van leere ende leven overbrengen naer de ordre des classis. Belangende voorts de nieuwelingen, mispriesters, monicken ende andere, die eenige secte verlaten hebben, en sullen tot den ministerium niet toegelaten worden, voordat sij eenen merckelycken tydt beproeft zijn. Aengaende de beroepene minister, naerdatt hij der

¹⁾ „omme volgende” ed. 1640, 1648 hebben „involghende”. ²⁾ „als boven in de steden — classis” ontbr. in ed. 1640, 1648. ³⁾ „moegen” ontbr. in alle edd., AA en FF. ⁴⁾ Het tusschen [] geplaatste is aangevuld uit AA. Dit komt ook voor in FF en in alle edd., in die van 1755 echter cursief.

gemeijnte den tydt van 14 dagen sonder eenige merckelijcke tegensprekinge voorgesteld sal syn, sal openbaerlick in synen dienst bevesticht worden ende dat met voorgaende stipulatie, afvraginge, vermaninge, gebet naer het formulaer daervan wezende ende met oplegginge der handen ofte met hantgevinge, so hij neet gedient en heeft, maer met hantgevinge alleene, so hij te vooren gedient heeft.

6. Niemant en sal moegen gevoordert worden om opentlijck te predicken, tensij dat hij een bevesticht kerckendienaer sij, aen seec[kere gemeynte] ¹⁾ verbonden. Doch hiermede en wert niet wtgesloten de [oeffeninge] van de jonge proponenten ende dat met gesloten dueren, noch [oick] diegene die tot eenige kercken onder tcruijce te predicken [gesonden] werden.

7. De dienaeren des woorts, die van nu aff tot eenige kerek[en] beroepen worden, sullen hen sonder conditie aen hen gemeijn[te verbinden], in manieren dat se deselve niet en sullen moegen verlaten [om] elders een beroepinge aen te nemen sonder de bewillinge des [kerck]kenraets met de diaconen ende degene, die te vooren in [den] dienste van onderlinckschap ende diakenschap geweest zijn, m[itsga]ders de magistraet ende voorweten ²⁾ van de classe, gelijk oock geen ander kercke sulcken sal moegen ontfangen, eer sy w[ettelick] getuygenis syns afscheydts van de kercke ende classe, daer hij ge[dient] heeft, verthoont hebbe.

8. Op dandere syde sullen degeene, bij deweleke de beroep[inge] der ministeren staet, gehouden syn deselve van behoorlick [onder]houdt te versorgen ³⁾.

9. Dewijle de dienaeren des woorts, eens wettelick als boven [be]roepen synde, sijn leven lanck aen den kerckendienst gebonden [is], so sal hem niet geoorloft syn hem tot eenen anderen staet des levens te begeven tensy om groote ende wichtige oorsaecke, daervan de classis kennisse nemen ende oordeelen sal.

10. Soo eenige dienaers door ouderdom, siekten ofte andersins haeren

¹⁾ Het hier en vervolgens tot art. 9 tusschen [] geplaatste is overgenomen uit de andere codd. wegens beschadiging van den rand van onzen cod. ²⁾ „voorweten” alle ed., AA en FF hebben „met voorweten” ³⁾ Aan den voet van onzen codex staat het volgende, dat in de andere codd. en in de verschillende ed. ontbreekt: „Articulo 8. Dit versorgen verstaet hem niet alleen van onderhoudt wt de eygene middelen der kercken, maer oock van het aenhouden met de magistraet ende classe aen Staeten, die de middelen in de handen hebben.”

dienst voor een tydt onderlaeten ¹⁾ moesten, hetwelcke niet sonder advys des kerckenraets geschieden en sal, sullen sij nochtans alle tydt der beroepinge der gemeijnten onderworpen blijven.

11. Het en sal niemant geoorloft sijn, den dienst sijner kercken onderlatende ofte in geenen dienst ²⁾ synde, hier ende daer te gaen predicken buiten consent ende autoriteit des sijnodi ofte classis, gelijk oock niemant in een andere kercke eenige predicatie zal moegen doen ofte sacramenten bedienen sonder bewillinge des kerckenraets.

12. Der dienaeren ampt is, in de gebeden ende bedieninge des woorts aen te houden, de sacramenten vuyt te rechten, op haere medebroeders, ouderlingen ende diakonen, mitsgaders de gantsche gemeynte, goede achte te nemen ende ten laetsten met de ouderlingen die kerckelicke disciplijne te oeffenen ende besorgen, dat alles eerlicken ende met ordere geschiede.

13. Onder de dienaeren des woorts sal gelijkheijt gehouden worden aengaende de lasten haers dienstes, mitsgaders oock in andere dingen, soveele moegelijk is, volgende het oordeel des kerckenraets ende dies van nooden zynde des classis, hetwelcke oock in den ouderlingen ende diakonen te onderhouden is.

14. In de kercken, daer meer bequame predicanten syn, sal men het gebruyck der propositien aenstellen om door sulcke oeffeninge eenige tot den dienst des woorts te beroepen ³⁾.

15. De kerckenraden ende classes sullen alomme toesien, datter goede schoolmeesters sijn, die niet alleen de kinderen leeren lesen, schrijven, spraken ende vrije konsten, maer oock deselve in de gotsalicheijt ende in de Catechismo onderwijzen, achtervolgende het placet van de schoolordeninge, onlanx bij last van de heeren Staten gepubliceert.

Van de translatie ofte versettinge der ministeren.

16. Wanneer een minister, in seker kercke dienende, bevonden wort zotrefflicken begaeft te zijne, dat hij in een ander plaetse met meerder vrucht soude kunnen dienen, ende het geschiede, dat den minister voors. van eene sodanige gemeynte begeert worde, de classe sal moegen dese saecke van de versettinge voorderen, mits dit versoek denselven dienaer des woorts mitsgaders sijne magistraet ende kerckenraet voorhoudende ende soeckende deselve door voegelicke redenen daertoe te bewegen ende te bewilligen,

¹⁾ „onderlaeten” ed. 1640, 1648 hebben „verlaten”. ²⁾ „dienst” alle edd. en codd. hebben „seeckeren dienst”. ³⁾ „beroepen” alle edd. en codd. hebben „bereyden”.

voorhanden oock hebbende eenen anderen bequamen dienaer des woorts om in de plaetse van den anderen, die wt oorsaecken als vooren elders versocht wort, met stichtinge gestelt te worden.

17. Wanneer het gebuert, dat in eenige gemeijnte sekeren onwille ¹⁾ rijst ende opstaet tegens haeren minister, waerdoor denselven, hebbende nochtans stichtelicke gaven, bevonden soude woorden met vrucht daer niet langer te konnen blijven, in desen valle zal de classis arbeyden door alle voegelicke middelen desen onwille te weeren, ende so dit niet en kan geschieden, het sal bij het oordeel der classe bestaen den voors. te verstellen ende dat met verclaringe van syne ontschult, so hij onschuldich is.

Van de doctooen.

18. Het ampt der doctooen ofte professooren in de theologie is, de h. Schrift wt te leggen ende de suyvere leere tegens alle ketterien ende doolingen voor te staen.

Van de ouderlingen.

19. De ouderlingen sullen door het oordel des kerckenraets ende der diaconen vercooren worden, sodat het naer gelegentheyt van een iegelicke plaetse ²⁾ vrij sal syn soveel ouderlingen, als daer van nooden syn, der gemeynthe voor te stellen omme van deselve, ten waere datter eenich beletsel voorviele, geapprobeert ende goetgekent zijnde, met openbaere gebeden ende stipulatiën bevesticht te worden, ofte een dobbelgetal om het halve deel bij der gemeijnte vercooren te worden ende op deselve maniere in den dienst te bevestigen volgende het formulier daarvan sijnde, [behalvens dat hierinne gevolght sal wordden die resolutie, by den Staten hierop genomen, die den steden ende classes respectivelick aengescreven is] ³⁾.

20. Der ouderlingen ampt is, behalven tgene boven articulo 12 geseijt is met die dienaeren des woorts gemeijn te sijne, opsicht te hebben, dat de dienaers, mitsgaders haere andere mithulpers ende diaconen, haer ampt

¹⁾ „onwille” alle edd. en codd. hebben „merckelycke onwille”. ²⁾ „een iegelicke plaetse” alle edd. en codd. hebben „elcke kercke”. ³⁾ Het tusschen [] geplaatste is aangevuld uit AA. Het komt ook voor in FF en in alle edd., in die van 1755 echter cursief. In onzen codex evenwel staat bij dit art. nog in margine het volgende, dat in de andere codd. en in de verschillende edd. ontbreekt: „Dit verstaen de Staten also, dat deselve voorstellinge geschieden sal by de gedeputeerde van de respective magistraten, wesende lidmaten der gemeijnte, mitsgaders die kerckenraet conjunctelick.”

getrouwelick bedienen ende de besoeckinge te doen, nae de gelegentheyte des tydts ende der plaetsen tot stichtinge der gemeijnte so voor als nae dat avontmael kan lyden, om besonder de lidtmaeten der ghemeijnte te vertroosten ende te onderwijsen ende oock andere tot de christelicke religie te vermanen.

21. In alle kercken sullen diaconen wezen, lidtmaeten der kercken zijnde, welverstaende dat in sulcke plaetsen, daer de magistraet haere hujsarmeesters stelt, beyde tesamen maer een collegie en sullen maecken met een gemeijn burse sowel int ontfangen als wtgeven, ten eijnde dat alle de armen sonder onderscheyt van de religie naer den heysch van haeren noot mochten geholpen worden, te meer ¹⁾ dewijle de aelmoessen sonder onderscheijt gecollecteert worden, opdat door desen middel alle geschillen ende quaet vermoeden geweert ende alle goede eenicheyt onderhouden worde ²⁾.

22. De maniere der verkiesinge ende bevestinge der diaconen sal conform wezen de voorgaende maniere van de verkiesinge ende bevestinge der ouderlingen, doch also dat in sodanigen plaetsen, daer de magistraet ende de kerckenraet de diaconen verkiesen, sulcken gebruijck stadt grijpen sal, ter tijdt toe hierinne anders met stichtinge sal kunnen versien worden, welke voors. collegie de diaconen ende hujsarmenmeesters weeckelicken bijeen sullen comen omme met voorgaende aenroepinge van den naem des Heeren van haer bedieninge te spreekken, dat ³⁾ oock de ministers des h. woorts te dier plaetse tot haerder vergaderinge vrij acces sal moegen hebben. Zal oock dit collegie tsynder tydt voor de magistraet haer openbaere rekeninge doen, oock ten overstaene van de ministre ofte eenige van den kerckenraet, daertoe gedeputeert.

23. Der diaconen eijgen ampt is de aelmoessen ende andere armegoederen neerstelick te versamelen ende deselve getrouwelick ende vlytelick naer den heysch der behoefligen, beyde der ingesetenen ende der vreemdelingen, met gemeijnen advijse wt te deelen, de benoude te besoecken ende te vertroosten ende wel toe te sien, dat de aelmoesen niet misbruyckt en worden.

¹⁾ „te meer” ontbr. in ed. 1640, 1648. ²⁾ In onzen codex staat bij dit art. nog in margine het volgende, dat in de andere codd. en in de verschillende edd. ontbreekt: „Dese collectie verstaet haer van de collecten, die van hujs tot huys weeckelincx twee ofte drie reysen gedaen werden.” ³⁾ „dat” alle edd. en codd. hebben „in der voegen dat”.

24. De ouderlingen ende diaconen sullen twee jaeren dienen, ende alle jaere sal het halve deel verandert ende andere in haer plaetse gestelt worden, ten waere dat het profyt ende de gelegentheynt eeniger kercken anders verheeschen, [behalvens dat hierinne sal achtervolght worden tgene die van Goes ende Vere desen aengaende is vergunt ende den voorsz. steden ende classes respectivelick aengescreven.] ¹⁾

Van de kerckelijcke tsaemenkoemsten.

25. Vierderleij kerckelijcke tsamencoemsten sullen onderhouden werden: de kerckenraet, de classicale vergaderinge, de particulier ²⁾ sijnnode ende de generale of nationale.

26. In dese tsamenkoemsten sullen geen ander dan kerckelycke saecken ende deselve op kerckelycke wijze verhandelt worden.

27. In meerder vergaderingen en sal men niet handelen dan tgene in mindere niet en heeft konnen afgehandelt worden ofte dat tot de kercken der meerder vergaderinge int gemeijne gehoort. ³⁾

28. So iemandt hem beclaecht door de wtspraecke der minder vergaderinge verongelyckt te zijn, deselve sal hem tot een meerder kerckelycke vergaderinge beroepen moegen. Ende tgene door de meeste stemmen goetgevonden is, sal voor vast ende bondich gehouden worden, tensij dattet bewezen worde te stryden tegen het woort Godts ofte tegen de articulen ⁴⁾, in desen provincialen sijnodo besloten, solange deselve door geene andere provinciale ofte generale sijnnode verandert zijn.

29. De onderlinge tsamenkoemsten sullen van de aenroepinge des naems Godts aengevangen ende met een dancksegginge besloten worden.

30. Die in de voorsz. tweederleij vergaderingen ofte tsamenkomsten afgesonden worden, sullen haere credentsbrieven ende instructien, onderteeckent zijnde van degene, die se wtsenden, medebrengen ende dese sullen alleene ⁵⁾ kuerstemmen hebben.

¹⁾ Het tusschen [] geplaatste is aangevuld uit AA. Het komt ook voor in FF en in alle edd., in die van 1755 echter cursief. ²⁾ „particulier” alle edd. en de andere codd. hebben „particuliere ofte provinciale”. ³⁾ „ofte — gehoort” ed. 1755 en de andere codd. hebben „ende daertoe die gecommiteerde van yders collegie oft kerckenraedt van hun principalen gelast sullen syn”. In plaats van „hun principalen” hebben edd. 1640, 1648 „den principelijcken”. ⁴⁾ „articulen” edd. 1640, 1648 hebben „argumenten”. ⁵⁾ „alleene” edd. 1640, 1648 hebben „geen”.

31. In dese tweederleij tsamencoemsten sal bij den praeses ende assessor een scriba gevoecht worden om neerstelicken op te schrijven, hetgene weerdich is aengeteeckent te zijne. Het ampt van den praeses is, voor te stellen ende te verclaeren, hetgene te handelen is ende wel toe te siene, dat een iegelijk zijn ordre houde int spreken, den knibbelachtigen ende die te heftich sijn int spreken te bevelen, dat se swijgen, ende over deselve, geen gehoor gevende, de behoorlicke censura te laten gaen. Voorts zal zijn ampt wtgaen, wanneer de tsamenkomste scheidet.

32. Hetselve seggen heeft de classis over den kerckenraet, hetwelcke de particuliere synode over de classe ende de generale sijnode over de particuliere.

33. In alle kercken sal een kerckenraet syn, bestaende wt dienaeren des woorts ende ouderlingen, die te minsten alle weecken eens tsamencomen sullen, alwaer de dienaer ofte dienars, so daer meer syn, bij gebuerde praesideeren ende d'acte regeeren sal. Ende sal oock de magistraet van de plaetse respectijvelick, indient haer gelieft, een ofte twee van den haeren, wezende lidmaten van de gemeijnten, bij den kerckenraet moegen hebben om te aenhooren ende mede van de voorvallene saecken te delibereren.

34. Welverstaende dat in de plaetsen, daer den kerckenraet van nieuws op te richten is, hetselve niet en geschiede dan met advijs van de classe, ende daer tgetal der ouderlingen zeer cleijn is, zullen de diaconen mede tot den kerckenraet genomen werden. Ende wanneer daer eenige particuliere wtsluitinge ofte diergelijcke gewichtige zaecken te verhandelen sijn, zo sal men daerbij roepen eenige notabele, sowel van den magistraet als anders, wezende tsamen lidmaten der gemeijnte.

35. In de plaetsen, daer noch geen kerckenraet is, sal middelertydt bij de classe gedaen worden tgene anders den kerckenraet naer vuytwijsinge deser kerckenordeninge opgeleijt is te doene.

36. In Zeelant sullen vier classes syn, te weten: Walcheren met Oosteynde, Axel ender ter Nuese als appendentien voor desen tydt; de classis van Schouwen met haere appendentien; de classe van Suijtbavelant met Wolfaersdyck; de classe vant lant van der Tholen met Remerswale ende Bergen op Zoom ende Lillo ¹⁾, als voor desen tydt daermede geassocieert. Dese classen sullen zoeveel moegelijk is alle drij maenden bijeencomen,

¹⁾ „ende Lillo” ontbr. in alle edd. en codd.

tot dewelcke zullen verschijnen vuyt elck kercke een minister met een ouderlinck ofte meer nae gelegenthey, met brieven van credentien. Item zal aldaer een anderen praeses telcker reijse zijn, tzij bij keere gestelt ofte bij nieuwe verkiesinge.

37. Dese praeses sal een yegelicker kercke afvragen, of zij haere kerckenraetsvergaderinge houden, of de kerckelicke disciplyne geoeffent wort, oft de armen ende scholen besorcht worden, ten laetsten of daer iet is, daerinne sij het oordel ende hulpe der classe tot rechte instellinge haerder kercken behoeven. De dienaer, dien het in de voorgaende classis opgeleijt was, sal een corte predicatie vuyt Godes woort ofte den Catechismo doen, van dewelcke de andere sullen oordeelen ende, so daer iet inne gebreeckt, tselve aenwijsen. Ten laetsten zullen in de laetste vergaderinge voor den particulieren sijnodo vercoren worden, die op denselven sijnode gaen sullen.

38. Int eijnde van de classicalen ende andere meerdere tsamencomensten zal men censure houden over degene, die ijert strafweerdich in de vergaderinge gedaen oft de vermaningen der ¹⁾ minder tsamencomensten versmaedet hebben.

39. Sal oock de classis, daer sulcks noodich is, de vrijhey hebben eenige haerder dienaeren van de eene classicale vergaderinge tot de andere te authoriseeren om opsicht te nemen op de leere ende leven der predicanten ende den standt der kercken, onder deselve classe sorteerende ende daarvan op de naeste vergaderinge rapport doen.

40. De kercke, in dewelcke de classis, item de particulier ofte generael sijnodus tsamencompt, sal sorge dragen, dat se de acten der voorgaender vergaderinge op de naestkomende bestellen.

41. De instructie der dingen, die in de meerdere vergaderinge te verhandelen zijn, sullen niet eer geschreven worden, voordat de besluytinge der voorgaende sijnoden ²⁾ gelesen zyn, opdat hetgeene, dat eens afgehandelt is, niet wederom voorgesteld werde, ten waere dat men achtete verandert te moeten zyn.

42. Soo wanneer een hoochdringende noot voorvalt, sal de sijnodus provinciael, wt de voorseyde vier classes bestaende, bijeencomen ende dat met voorgaende authorisatie van de heeren Staten van Zeelant, tot welcken synodum sullen [vuyt yeder classe] ³⁾ comen twee predicanten ende twee

¹⁾ „der” verbeterd naar de andere codd. en edd.; onze codd. heeft „die”. ²⁾ „sijnoden” alle edd. en codd. hebben „synode”. ³⁾ Het tusschen [] geplaatste is overgenomen uit de andere codd. en edd.

ouderlingen van de bequaemste ende ervarenste. Int scheyden van eleken particulieren synodo sal een seker classe verordineert worden om den tydt ende plaetse van een ander sijnodus te beschrijven.

43. Als er eenige nationale sijnodus beroepen wort, zullen twee ministers met twee ouderlingen vuyt den provincialen synodo van Zeelant met autorizatie van de heeren Staten derwaerts afgeveerdicht worden.

44. Also in de provincie van Zeelant gemeynten syn van tweederley spraecken, is goetgevonden, dat de kercken van de Duytsche ende Walsche tale elck sullen op haerselven haeren kerckenraet, classicale vergaderinge ende particuliere sijnode houden.

Van de leere, sacramenten ende andere ceremonien.

*ouderl. en
diak. niet
keus tussen
NGB/HC*

45. De dienaers des woorts, item de professores in de theologie ende andere consten ende talen, mitsgaders de rectores van de publike scholen, sullen de Belydenis des geloofs der Nederlantscher kercken ofte den christelicken Catechismum onderteecken. Ende de dienaeren des woorts, die sulcks sullen refuseeren, sullen de facto van haeren dienst bij den kerckenraedt ofte classe opgeschort worden, ter tydt toe sy haer daerinne verclaert sullen hebben, ende indien sij obstinatelick in weijgeringe blijven, sullen van haeren dienst geheelick afgeset werden.

46. Niemandt van de Gereformeerde religie van dese provincie sal hem onderstaen eenich boeck ofte schriften, van hem ofte van een ander gemaect oft overgeset, handelende van de religie, te laten drucken ofte andersins wt te geven dan hetselve voorhenen doorsien ende goetgekent zijnde van de dienaers des woorts sijns particulieren sijnodi ofte professooeren der theologie onser belydenis.

47. Het verbont Godts sal aen de kinderen der Christenen metten doop, so haest als men de bedieninge desselven hebben kan, besegelt werden ende dat in de openbaere versamelingen, wanneer Godts woort gepredict wordt. Doch ter plaetsen, daer niet soveele predicatien gedaen werden, sal men eenen sekeren dach ter weecke verordeneeren om den doop extraordinaerlijck te bedienen, so nochtans dat hetselve sonder predicatie niet en geschiede.

48. De dienaers sullen haer beste doen ende daertoe arbeyden, dat de vader sijn kint ten doope presenteere. Ende in de gemeente, daer men benefens den vader oock gevaderen ofte getuygen bij den doop neemt

(hetwelcke gebruyck, in hemselven vrij sijnde, niet lichtelick te veranderen is), betaempt het, dat men neme die der suiijver leere toegedaen ende vroomen van wandel zijn.

49. De dienaers sullen int doopen het formulier van de instellinge ende gebruyck des doops, dat tot dien eijnde gedruickt is, gebruycken.

50. De namen der gedoopten, mitsgaders de ouders ende getuygen, item den tydt des doops, sullen opgeteekent worden.

51. Men sal niemant tot het avontmael des Heeren toelaten dan die nae de gewoonheyt der kercken, tot dewelcke hij hem voecht, belydenisse der Gereformeerder religie gedaen heeft, mitsgaders hebbende getuygenis eens vromen wandels, sonder welck oock degene, die wt andere kercken komen, niet toegelaten sullen woorden.

52. Alle de kercken deser provincie sullen soveel mogelick is, eenderleij wijze in de bedieninge des h. avontmaels houden, welverstaende nochtans dat de wtwendige ceremonien, in Godes woort voorgeschreven, niet verandert ende alle superstitie vermijdet worden, ende dat, nae voleijndinge der predicatien ende der gemeijnen gebeden op den predickstoel, het formulier des nachtmaels, mitsgaders het gebet daertoe dienende, voor de tafel sal gelesen worden.

53. Het avontmael des Heeren sal ten 2 ofte drij maenden eens, soveel moegelick is, gehouden worden. Ende sal stichtelick zijn, daert de gelegentheyt der kercken kan lyden, dat op den Paesdach, Pinxterdach, Kersdach tselve geschiede. Doch ter plaetsen, daer noch geen kerckelicke order en is, sal men eerst ouderlingen ende diakenen stellen bij provisie.

54. Alsoo de avontgebeden in veele plaetsen vruchtbaer bevonden worden, so sal int gebruyck derselver elk kercke volgen, tgene sij achten tot haerder meeste stichtinge te dienen. Doch so men se begeeren soude wech te nemen, sal tselve niet sondert oordel des classis mitsgaders der overheyt, der Gereformeerde religie toegedaen, geschieden.

bep. over
lykpred.
weggelaten

55. In tyden van oorloge, pestilentie, dieren tydt, sware vervolginge der kereken ende andere algemeijne swaricheden sullen de dienaers der kereken de overheyt bidden, dat door haere autoriteit ende bevel openbare vast ende bededagen ingestelt ende geheijlicht moegen werden.

56. De gemeijnten sullen onderhouden, beneffens den Sondach, den Christdach, Paesdach ende Pinxterdach.

cat. pred.
psalmen
huweljck } wiggelaten
Van de christelycke straffe ofte forme der disciplijne.

57. Gelyckerwijs de christelijcke straffe geestelick is ende niemandt vant borgerlicke gerichte ende straffe der overheyt bevrydet, also worden oock beneffens de borgerlicke straffe de kerckelicke censueren nootsaekkelick verheijst om den sondaer met de kercke ende sijnen naesten te versoonen ende de ergernisse wt der gemeenten wech te nemen.

Van de opschortinge ende afsettinge der ministers van haeren dienst.

58. Wanneer eenich minister beschuldicht wort een sulcke sonde begaen te hebben, verdienende de straffe der opschortinge van sijnen dienst, in desen valle sullen die persoonen, bij denwelcken het beroepen der ministeren staet ¹⁾, bijeencomen ende, naerdat sij over dese saecke neerstich ondersoek gedaen sullen hebben ende bevinden, dat dese beschuldiging warachtich is, also dat den beschuldichden overtuycht wort, sullen strax denselven van ²⁾ sijnen dienst suspendeeren ende dat solange, totdat hij bij het oordel der voornoemde, die hem opgeschort hebben, gevonden sal syn, dat hij wederom met stichtinge in sijnen dienst treden mach.

59. Belangende de sonden, dewelcke de straffe der afsettinge verdienen, sijn dese, namelijk: valsche, hertneckige ketterie ofte ³⁾ openbaere schuermakinge, opentlycke blasphemie, sijmonie, trouweloose verlatinge ⁴⁾ des dienstes ofte indringinge in eens anders dienst, meijneedicheyt, overspel, hoererij, dieverie, geweld, gewoonlicke dronckenschap, vechten, vuyl gewin, in somma dergelycke groove sonden, die den authuer bij der werelt eerloos maken. Oversulcks wanneer eenige minister, welck Godt verhoeden wil, een van dese voornoemde sonden soude begaen hebben ende tselve genoeg bleecke, in desen gevallen sullen de persoonen, bij denwelcken het beroep des ministers als vooren bestaet, bijeencomen ende hem de facto van sijnen dienste stellen. Ende indien daer iet voorviele, waerdoor dese afsettinge soude belet worden, het waere door ongehoorsaemheyt van de afgesetteden ofte door onachsaeemheyt van degenen, die tofficie der afsettinge toekompt, in sulcken gevalle sal de sijnodus van dese provincie met vier gecomit-

¹⁾ „staet” edd. 1640, 1755 en FF hebben „als voren bestaet”, AA heeft „als boven bestaet”. ²⁾ „van” alle edd. en codd. hebben „met advijs des classis van”. ³⁾ „ketterie ofte” alle edd. en codd. hebben „leere ofte ketterije”. ⁴⁾ „verlatinge” edd. 1640, 1648 hebben „verclaringhe”.

teerde wt den heeren Staten, wezende lidmaten der kercken, bijeenkomen ten eijnde sij gesamentlyck, kennisse deser saecken genomen hebbende, sententie definitive strijcken, welke sententie sal bij den voorseyden heeren Staten, als daertoe geauthoriseert ende gequalificeert zynde, ter executien gestelt werden.

60. Doch ¹⁾ dese artijckel wort op dese naervolgende maniere verstaen, dat wanneer eenich minister, openbaere ketterie als boven gedreven hebbende, over dese sijne ketterie leetwezen hadde, naerdat hij van sijnen dienst afgeset is, en sal tot het gebruik des h. avontmaels niet toegelaten worden dan met sijne openbaere schultbekentenisse ende wederroepinghe voor de gemeente. Evenwel en sal de sodanige tot den dienst des woorts niet wederomme aengenomen worden dan met ordonnancie van den sijnodus deser provincien. Ende sal dese proceduere oock gehouden worden omtrent sodanige ministers, die om eenige van de sonden, boven gementioneert, afgeset zijn.

Van de afsettinge der ouderlingen ende diakenen.

61. De ouderlingen ende diakenen sullen om deselve sonden, als vooren int afsetten van de dienaeren des woorts vermeld staet, van haeren dienst afgeset worden ende dat bij den kerckenraedt met advijs des classis.

Van de gemeijne discipline.

62. De sonden gaen ofte de leer ofte de seden aen. Onder de sonden, die de leere aengaen, tegen de waere leere strydende, mach men dese naervolgende specien tellen: kettische leere, afval van de christelicke religie ende gemeijnschap der kercken, tegensprekinge ende lasteringe Godes, sijns h. woorts ende der h. sacramenten, lanckduerich afblijven van des Heeren h. nachtmal, komende ende geschiedende wt sorgeloosheijt ende verachtinge van alle goede vermaningen des kerckenraets, ende voorts alle sonden, die grovelick tegen de ierste tafel der goddelycker wet geschieden.

63. De sonden tegen de goede seden sijn dese: dootslach, overspel, bloetschande, vrouwenkracht, ongeoorlofde bywooninge ende diergelycke specien van concubinatus, hoerdom, roverij, dieverie, straetschenderij, dronckenschap, in somma wat daer grouwelicken ²⁾ strydt tegens de tweede tafel.

¹⁾ „Doch” ontbr. in ed. 1648. ²⁾ „grouwelicken” alle edd. hebben „grovelick”.

64. Dese sonden, sowel tegens de leere als tegens de seden strijdende, zijn onderscheijden in heijmelicke ende openbaere.

65. Heijmelicke sonden sijn, dewelcke geheel secreet ende niemant bekent sijn dan Godt ende de conscientie desgenen, die se begaen heeft, ofte die daer maer ¹⁾ binnenshujs geschieden, dewelcke over sulcke behooren int heijmelicke gebetert te worden.

66. Openbaere sonden syn, dewelcke ter ierster instantien also geschieden, dat se der menichte bekent syn, wanneer die op marcten, straten, in openbaere vierscharen ofte publycke wachten begaen worden, item dewelcke door verachtunge aller goeder vermaningen openbaer worden, ofte sodanige criminele misdaden, dewelcke, in haerselven heijmelick sijnde, nochtans door clappernien ofte andersins ruchtbaer geworden synde, behoorlick met getuygen bewezen worden; insgelycks sulcke sonden, die de overheynt aen lijf ofte met eenige andere onteeringe ²⁾ met voorgaende openbaere sententien dadelick verwezen ofte daarvan remis gegeven heeft.

67. Beroerende de tweede specie der heijmelicker sonden tegens de rechte leere, wanneer iemandt in een heijmelicke dwalinge staecke tegens tfondament der christelicker leere ende tselve van iemandt vernomen wort, deselve sal sulcks den minister des woorts tot dier plaets aendienem, ten eijnde sulcks door heijmelicke, vriendelicke ende christelicke vermaninge met alle goede discretie gebetert worde. Ende sal de minister hierin volgen de trappen, van onsen Heere Christo verordenert Math. 18.

*niet de k.r.,
maar de pred.*

*onderling
vermaan
pas in 71*

68. Nopende de openbaere sonden tegens de leere sal dese forme der discipline gevolght worden: de eenvuldige, die met ketterie verstrickt zijnde, van de gemeente Christi wyckt ende geen afbreuck en doet, also hij niemant en verleydt, den kerckenraedt sal hem broederlick vermanen ende, so hij geen gehoor en geeft tuschen dien tydt ende het aenstaende nachtmael, sal hij van des Heeren nachtmael gehouden werden. Daerenboven sal de kerckenraet ontrent denselven vele ende lanckduerige vermaningen gebruycken, dewelcke so hij obstinatelick verwerpt, in desen gevalle sal de kerckenraet naer langen tyt in haere vergaderinge met voorgaende advijs der classe ³⁾ verclaren, dat se hem voor geen lidtmaet der gemeente Christi

¹⁾ „maer” alle edd. en codd. hebben „maer ergens”. ²⁾ „onteeringhe” edd. 1640, 1648 hebben „noteeringhe”. ³⁾ Hierbij staat in margine: „Siet het tweede deel van den 34 artijckel”. Dit ontbr. in de andere codd. en edd. FF echter heeft in margine: „Excommunicatie in den kerckenraet”.

meer en houdt, totdat hij hem bekeert. Welcke verclaringe aldus in den kerckenraet gedaen sijnde, sal aen denselven door eenige van den kerckenraet gebootschapt werden, midtsgaders oock dengenen, die densulcken kennen ende naer hem vragen. Eyndelick so men bevindt, dat de sodanige in hertneckicheyt voortgaet ende selfs andere verleydet, so sal men met hem als hiernaer met de verleyders handelen.

69. Maer belangende de obstinate lasteraers ende afvallige ¹⁾ verleyders, men sal tegen henlieden naer alle behoorlicke vermaningen aen hen gedaen tot der openbaere excommunicatie ²⁾ procederen naer het wtwysen der voller forme, daervan in drucke zynde, welverstaende met voorgaende advys des classis, also dat, wanneer den kerckenraet met den diakenen tot het delibereeren van desen nootsaekelicken afsnydinge bijeen sullen komen, daer tegenwoordich sullen syn eenige van de magistraet, wezende lidmaten der gemeenten, daertoe versocht ende gedeputeert. Ende so den sodanige als vooren voor de excommunicatie hem bekeert, so sal tselve met wtdruckinge syns naems der gemeente aengedient werden.

70. Belangende de heijmelicke sonden tegens de seden van deerste specie, die alleen Godt ende de conscientie desgeenen ³⁾, die se gedaen heeft, aengaen, daerover, solange die so verborgen blyven, en heeft der kerckelycke discipline geen plaetse. Ende al warender eenige conjectueren door het quaet vermoeden, de saecke moet nochtans iemant blycken, quia de occultis non judicat ecclesia. ⁴⁾

71. Aengaende de andere sorte van heijmelicke sonden als vooren in de beschrijvinge, hierin sullen desuleke, die daerof weten, volgen den wtgedruckten regel onses Heeren Christi Math. 18. Ende de kerckenraet en sal niet lichtelick de clachten tegens eenige personen, door onsekere geruchten tot haerder kennisse komende, aennemem, al waerent oock personen, die daer seyden, datser afwisten, maer men sal hen vragen, of sij omtrent haeren christelicken broeder het officie van particuliere vermaningen gedaen hebben ende dat in haere volle leden. Seggende daerop: neen; men sal se over sodanich onbehoorlick aengeven berispen. Seggen se ende bewijsen sy dat: jae; de kerckenraet sal voortshandelen naer behooren ende heijtsch der saecken.

72. Nopende voortshandelen de ierste specie der openbaere sonden tegens de

¹⁾ „afvallige” ontbr. in de edd. 1640, 1648. ²⁾ FF heeft hierbij in margine „openbaere excommunicatie”. ³⁾ „desgeenen” ontbr. in edd. 1640, 1648. ⁴⁾ Hierop volgt in FF nog de vertaling „de kercke en oordeelt niet vant verborgene”.

sedem, dewelcke van den magistraet alhier niet en worden ordinaerlick gestraft, als dronckenschap, kijven, dansen, vechten, singen van oneerlicke liedekens etc., men sal hierinne alle voorsichtige ¹⁾ ende discrete moderatie gebruycken in deser manieren: dat wanneer sulcks ter kennisse des kerckenraets gekomen is, deselve die also gesondicht heeft, sal ofte in haer collegie ontboden worden ter vermaningen ofte door eenige van den kerckenraet aengesproken worden. Ende indien degene, die hem als boven vergrepen heeft, segt dattet hem leet is, beloovende beteringe ende sulcks verclaerende in de presentie van den vergaderden kerckenraet, datselve sal also aengenomen werden, welverstaende dat tot weeringe van sulck openbaer schandale ofte ergernisse ende contentement der kercken; so sal den kerckedienaer ²⁾ sdaechs voor dat avontmael des Heeren ofte des Sondaechs voor de bedieninge van tselve der gemeynten van de predickstoel aengeven: so sij eenige sagen ter tafel des Heeren gaen, aen dewelcke sij eenich openbaer schandael ³⁾ gesien hadden, dat desulcke den kerckenraet genoegh gedaen hadden ende ⁴⁾ dat oversulckes eenen iegelicken daermede hem soude tevreden [houden] ⁵⁾ ende hem neerstelick wachten van ergernis te geven. Maer so daer iemandt waere, dewelcke wt oorsaecke als boven vermaent synde geen teeken van boetveerdicheyt en gave, waerdoor hem van den kerckenraet de tafel des Heeren verboden worde ende bestont niettegenstaende ter tafelen des Heeren te gaen, sulcke sal met aller hoescheijt [daervan] ⁶⁾ gehouden worden. Ende so onder de voorgemelde eenige waeren, die vermaent synde metten monde leetwesen beleden ende nochtans telcken ⁶⁾ wederom vervielen, over de sodanige sal de wterste straffe syn het verbieden van de tafel des Heeren tot der tydt sij hem bekeeren. Daerenboven de sodanige, dewelcke, over dese voorgemelde sonden vermaent synde, merckelicke verachtlinge toogen ⁷⁾, item desulcke, die over sonden, niet crimineel synde, heijmelick geschiet maer daernaer met vollen trappen vermaent wezende, hertneckich blyvende, openbaer worden, tegen de sodanige sal de kerckenraet handelen, als boven staet tegen de eenvuldige tot seekten vervoerde.

73. Tegens desulcke, die int heijmelicke criminele saecken soudem ⁸⁾ gedaen hebben, die naerderhandt door clappernien int openbaer compt, also datter twee ofte drij persoonen syn, die tselve den kerckenraet aendienem

¹⁾ „voorsichtige” alle edd. en codd. hebben „voorsichticheyt”. ²⁾ „kerckedienaer” edd. 1640, 1648 hebben „kerckenraed”. ³⁾ „schandael” alle edd. en codd. hebben „schandael als voren”. ⁴⁾ „dat desulcke — ende” ontbr. in edd. 1640, 1648. ⁵⁾ Het tusschen [] geplaatste is aangevuld uit de andere codd. en edd. ⁶⁾ „telcken” ontbr. in edd. 1640, 1649. ⁷⁾ „toogen” FF heeft „toonem”, AA en de verschillende edd. hebben „toochden”. ⁸⁾ „saecten soudem” edd. 1640, 1648 heeft „sonden”.

ende tselve gelyckelick getuygen, de kerckenraet sal die persoonen mets-gaders den beschuldichden hooren ende hoewel de beschuldichde blyft bij het loochenen vant crijmen, so sal men evenwel hem om der ergernisse wil eenen langen tydt van het gebruyck des Heeren nachtmael houden, tot de saecke anders aen den dach compt. Ende so dat niet en geschiede, alsdan sal de kerckenraet oordelen, of men hem kan met stichtinge ter tafelen des Heeren toelaten [ofte niet] ¹⁾. Ende so het gevele, dat dit stuck geheel seker wiert ende hijt bekende, blijvende nochtans de beschuldichden obstinaet in de verachtinge der vermaningen, so sal men tegens hem tot der openbaere excommunicatie voortgaen naer het formulier daervan siende.

74. Belangende de laetste species der sonden tegens de zeden, die de magistraet aen lyf ofte met eenige andere onteeringe met voorgaende openbaere sententie dadelick verwesen ofte daervan remis gegeven heeft, indien de sodanige de vermaninge aenneempt ende hem bekeert, so sal sijne bekeeringe met wtdruckinge sijns naems der gemiente kennelick gemaect worden. Maer so hy obstinatelick alle vermaninge verwerpt, men sal tegens hem, mits in den iersten trap sijnen naem ²⁾ wtdruckende, tot der voller excommunicatie procederen naer het formulaer daervan synde.

75. De dienaers des woorts, ouderlingen ende diakenen sullen onder hen de christelicke censura oeffenen ende mallecanderen van de bedieninge haers ampts vriendelick vermanen.

76. Dengenen, die wt een gemeente vertrecken, sal een attestatie ofte getuygenis haers wandels bij advijse des kerckenraets medegegeven worden onder den segel van de kercken, ofte daer geen segel en is, van twee onderteeckent.

77. Voorts sal den armen, om genoechsaeme oorsaecken vertreckende, van de diakenen bystandt gedaen worden nae discretie, mits aenteekenende op den rugge van haere attestatie de plaetse, daer se henen willen, ende de hulpe, die men haer sal gedaen hebben.

78. Geen kercke en sal over ander kercke, geen dienaer over ander dienaeren, geen ouderlinck noch diaken over andere ouderlingen ofte diakenen eenige heerschappe voeren.

¹⁾ Het tusschen [] geplaatste is aangevuld uit de andere codd. en eeld. ²⁾ „naem” AA heeft „naem nyet”.

79. In de middelmatige dingen sal men de wtlandische kercken niet verwerpen, die een ander gebruijck hebben dan wy.

80. Dese voorgaende artickelen, aldus bij dese provinciael synodus van Zeelant als tot stichtinge der kercken goet ende dienstelick gevonden [ende] ¹⁾ besloten op het welbehagen [der E. heeren Staten van Zeelandt, en sullen by geen kercke off classe mogen verandert, vermeerdert ofte vermindert worden.

Onderstont:

DANIEL DE DIEU, electus synodi praeses.

PHILIPPUS LANSBERGIUS, assessor.

JOHANNES MIGGRODIUS, electus scriba.] ²⁾

Copie.

Missive der heeren Staten van Zeelant, gesonden aen de classes respectie naert arresteren der artijkelen in sijnod. Middelburg. 1591, welcken brief slaet op eenige artijkelen des voorsz. sijnodi ende dient tot verclaringe van deselve ende der besprecken in dien begrepen, gementionneert int arrest der sijnodi ³⁾.

Eersame, discrete, lieve, besondere, wij senden U. L. hiermede copie authentick van acta sijnodalia Zelandiae, sulcx die bij ons goetgevonden ende gearresteert sijn volgende onse approbatie, hierachter bijgevoecht. Begeren ⁴⁾ ende niettemin ⁵⁾ ordonneren ⁶⁾ bij desen ten fijne U. L. hun daernaer te reguleren sonder eenige swaricheden oft obstaculen ter contrarie in alle forme ende manieren, als den text der voorsz. acta is uijtwijsende, behalvens dat [nopende ⁷⁾ de voorstellingen van de ouderlingen art. XIXe men verstaet, dat deselve] ⁸⁾ voorstellinge generael geschieden sal bij de gedeputeerde van de respectie magistraeten, wesende ledematen van de gemeente, mitsgaders de kerckenraet conjunctelick. Item, aengaende de beroepinge der ministers ten platte lande art. 4° wert verstaen, dat die

¹⁾ Het tusschen [] geplaatste is aangevuld uit de andere. codd. en edd. ²⁾ Het tusschen [] geplaatste is aangevuld uit AA. Van onzen cod. is de bladzijde met het slot en de onderteekeningen verloren geraakt. Op „scriba” volgt in AA nog „concordat collatione facta per me C. Roëls”. Naar het voorbeeld der edd. 1640, 1648 maken wij van deze tamelijk onleesbare handteekening Roëls. FF heeft „Ch. Roëls”. ³⁾ Dit opschrift is in CC en EE gelijkkluidend met het bovenstaande. In BB, DD, FF en KK komt het zeer verkort voor. ⁴⁾ „Begeren” BB, DD, FF en KK hebben „begeerende”. ⁵⁾ „Begeren ende niettemin” CC heeft „en” ⁶⁾ „ordonneren” BB, DD FF en KK hebben „ordonnerende”. ⁷⁾ „nopende” ontbr. in EE. ⁸⁾ Het tusschen [] geplaatste is hier aangevuld uit FF. In onzen cod. staat in de plaats daarvan slechts „de”.

in de parochien van den ¹⁾ ressorten van Vlissingen en Vere geschieden sal ten bijwesen ende overstaen van de gedeputeerde (synde lidtmaten van de gemeente), van de magistraet der stede respectie, daeronder [die]²⁾ gelegen sijn, ende kerckenraet conjunctelyck. Ende belangende het doen van de rekeninge art. 22 wort verstaen, dat die rekeninge ³⁾ desen aengaende sal ter Vere gedaen werden als naer ouder coustuijme bij de magistraet aldaer. Hiermede eersame, discrete, lieve, besondere, sijt Gode bevolen. Uijt Middelburg den 13^{den} 9bris 1591. Daerbij stont: P. RIJCKE ⁴⁾ vt. Ende onderstont: ter ordinantie van de Staten van Zeelant bij mij, C. ROELS. Ter sijde stont: U. L. sullen gedachtich sijn eersdaghs te vorderen den gerequierden eedt, bij de voorsz. approbatie vermeld.

Die Staten slants ende graeffelicheys van Zeelandt. Alsoo wy ⁵⁾ by eenige gedeputeerde van wegen die classes van de ministers des goddelicken woords binnen Zeelant versocht syn geweest den XVIII^{en} ⁶⁾ Decembris in den jaere XVe ende tnegentich, te moghen convoceren ⁷⁾ ende houden eenen provincialen ende particulieren synodum Zelandiae opt goet beleyt van der kerckeordeninge ende discipline der Gereformeerde christelicke religie, ende dat ons gelieven zoude eenige vuyten onsen te deputeren om daerby ende present te wesen, waerop wy, alee dyenaengaende te willen resolveren, hadden begeert by geschrifte te sien die punten, daerop die voorsz. synodale vergaderinge diende gedaen, naerdyen die voorsz. punten by ons gesien, rypelick verstaen ende overweghen syn geweest ende ten opsiene van de gewichticheyt ende importantie van dyen by ons geconsenteert was den XVIII^{en} der voorsz. maent Decembris, dat die convocatie ⁸⁾ van de voorsz. synodus zoude moghen geschieden tot Middelburg in Zeelandt den iersten February daeraen volghende van den jaere XVe ende eenentnegentich, als wanneer wy yemand van onsentweghe zouden deputeren om in de voorsz. synodo by ende present te wesen ende die actien van denselven te ⁹⁾ dirigeren ende modereren, met expressen verstande dat die voorsz. actien ende actitaten van den voorsz. synodo nyet finalick besloten oft vuytgegeven en zouden moghen wordden, voer ende alee dieselve, by ons gesien zynde, zouden by ons geaprobeert ende gearresteert wesen, ende dat tenselve fyne by ons gecommiteert waeren geweest den XXVI^{en} January ¹⁰⁾.

¹⁾ „parochien van den” ontbr. in BB, FF en KK. ²⁾ „[die]” aangevuld uit de andere codd. ³⁾ „rekeninge” BB, FF en KK hebben „rekeninge van de armmeesters”, CC en DD „rekening der armen”. ⁴⁾ „Rijcke” BB, CC en KK hebben „de Rijcke”. ⁵⁾ „wy” ontbr. in edd. 1640, 1648. ⁶⁾ „xviii^e” ed. 1755 heeft „seventhienden”. ⁷⁾ „convoceren” edd. 1640, 1648 hebben „communiceren.” ⁸⁾ „convocatie” edd. 1640, 1648 hebben „communicatie”. ⁹⁾ „te” ed. 1755 heeft „te helpen.” ¹⁰⁾ „January” de edd. hebben „Februarij”.

lestleden mrs. WILLEM ROELSIUS ende CASPAR VAN VOSBERGHEN, ter presentie ende overstaen van dewelcke, naerdyen by de gedeputeerde van de voorsz. synodale vergaderinge waeren geconcipteert ende besloten opt goetbevinden van ons die acta dyenaengaende, hiervoren transcreven, soo eest dat naer nyeuwe bescrevinge ende raport, by ons gedaen den XIII^{en} Martii lestleden, tot aggregatie ende approbatie derselver acten wyluyden generalick dieselve goetgevonden ende geaprobeert hebben, zoo wy doen by desen, zulcx die hiervoren staen gescreven zonder prejudicie van yder zyne privilegien ende gerechtigheden, behalvens eenige bespreken, die wy zoo generalick als particulierlick hebben geconditionneert, daeroff eenyder, die tselve aengaet, mitsgaders die voorsz. classes respectie, elck naer zyn belanghen, by ons particulier scryvens alsnu mede gewaerschouwt wordden om hun daernaer te reguleren zonder wedersegghen, wesende nyettemin onse wille ende meyninge, dat dese acta sullen wesen provisioneel, om naer gelegentheyte ende occurrence die te moghen veranderen ende daer toe oft aff te doene, als in tyden ende wylen sal bevonden wordden te behooren. Ende opdat alle die classes ende een yeder van de ministers des goddelicken woorts eensamentlick die collegien van de ouderlingen ende diaconen der Gereformeerde christelicke gemeynten hun hiernaer reguleren ende voirts hun draghen politycquelick naer de ordonnantien, statuyten, wetten ende privilegien van den lande, nu wesende oft die in der tyt noch zullen by ons moghen wordden gemaect oft geadvoueert ¹⁾, soo verstaen wy, dat alle ministers, ouderlingen, diaconen ende andere, die Gereformeerde kercken dienende, gehouden zullen syn eedt te doen van getrouwicheyt, zulcx yder borgher oft ingesetene schuldich is te doen voer den magistraet hunder residentie, die daertoe mits desen wordden geauthoriseert volgende den formuliere, by ons daertoe gearresteert ende hieronder bygevoeght. Aldus gedaen int Hoff van Zeelant tot Middelburch ter gewoonelicker vergaderinge van de Staten slants voornoemt den seventhienden May XVe eenentnegentich, ende naer resumtie eyntelick gearresteert den vierthienden September desselffs jaers.

P. RYCKEN.

Ter ordonnantie van den voorsz. Staten by my

C. ROËLS. ²⁾

Formulier van eede, te presteren by den kerckendienaers van de vier classes van Zeelandt.

Dat belove ende zweere ick den heeren Staten Generael der Geunieerde

¹⁾ „geadvoueert” edd. 1640, 1648 hebben „gheadmoveert”. ²⁾ Hierbij staat nog in JJ: „Ter sijde stont: U. L. sullen gedachtich sijn eersdaghs te vorderen den gerequiereerden eedt, bij de voorsz. approbatie vermeldt”.

Nederlantsche provincien ende particulierlick die Staten van Zeelandt ende haere E. Gecommitteerde Raden, mitsgaders die magistraet deser stede van N. houw, trouw ende gehoorsaem te wesen ende my in alles te draghen, als een goet ende getrouw onderdaen ende ingeseten der voorsz. Geunieerde provincien ende een minister des goddelicken woordts der Gereformeerde religie schuldich is ende behoort te doen. Soo moet my Godt helpen.

Aldus gedaen, goetgevonden ende gearresteert by de Staten van Zeelant int Hoff aldaer tot Middelburch den XIII^{en} Novembris XVe eenentnegentich.

My present C. ROËLS.
